
ІСТОРІЯ

УДК 94. Історія

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/72-1-1>

Ельнур Н. АБІЛОВ,
orcid.org/0000-0002-3539-069X
дисертант історичного факультету
Бакинського державного університету
(Баку, Азербайджан) elnurabilov@bsu.edu.az

ПИТАННЯ АРМІЙСЬКОГО БУДІВНИЦТВА НЕЗАЛЕЖНОГО АЗЕРБАЙДЖАНУ У СПАДЩИНІ ГЕЙДАРА АЛІЄВА

Основна мета статті полягає у дослідженні питань армійського будівництва незалежного Азербайджану у спадщині Гейдара Алієва. Відзначається, що до того, як Гейдар Алієв вдруге повернувся до влади, в армії, як і у всіх сферах, панував хаос. Повідомляється, що одним з важливих завдань великого лідера було врятування армії від кризи і направлення її на шлях розвитку.

Методи і методика. У статті широко використані методи історико-хронологічного аналізу, аналізу рішень, що приймаються в надзвичайних ситуаціях, аналізу нормативно-правових документів, що зумовлюють будівництво армії, опису та абстрагування історичних процесів.

Новизна статті. Відзначається, що Гейдар Алієв тоді, коли над Азербайджаном нависла чорна хмара, насамперед приділив особливу увагу суспільно-політичній стабільності і спокою на території країни і актуалізував важливий фактор побудови армії в її забезпеченні. У статті у зв'язку з цим були проаналізовані виступи і доповіді великого лідера, що висвітлюються у засобах масової інформації, з точки зору актуальності, приділено увагу оцінкам іноземних державних і політичних лідерів.

Висновки та пропозиції. У висновку йдеться, що в галузі армійського будівництва завдяки реалізації унікальних принципів і вимог Алієва як керівника республіки, так і Верховного Головнокомандувача Збройними силами нашої національної армії зарекомендувала себе як найсильніша збройна сила регіону. Отже, саме завдяки Алієву наша армія за 44 дні боїв вересня-листопада 2020 року поставила противника на коліна і забезпечила свою територіальну цілісність. Продовження цих принципів і вимог Верховним Головнокомандувачем Ільхамом Алієвим привело наш народ до перемоги.

Повідомляється, що протягом усієї історії потужне армійське будівництво ефективно діяло в країнах, де політична влада була побудована на міцних опорах. Загальнонаціональний лідер Гейдар Алієв, який узяв на себе історичну місію у важкі для свого народу дні, заклав основи сучасної і потужної національної армії. Саме тому у спадщині Гейдара Алієва армійське будівництво незалежного Азербайджану посідає одне з головних місць.

Ключові слова: Гейдар Алієв, збройні сили, будівництво армії, військове будівництво, Верховний Головнокомандувач.

Elnur N. ABİLOV,
orcid.org/0000-0002-3539-069X
Dissertation student at the Faculty of History
Baku State University
(Baku, Azerbaijan) elnurabilov@bsu.edu.az

THE ISSUE OF ARMY CONSTRUCTION OF INDEPENDENT AZERBAIJAN IN THE LEGACY OF HAYDAR ALIEV

The main goal of the article in the legacy of Heydar Aliyev is to study the issues of army construction in independent Azerbaijan. It is noted that before Heydar Aliyev returned to power for the second time, chaos reigned in the army, as in all spheres. It is reported that one of the important tasks of the great leader was to save the army from the crisis and direct it to the path of development.

Methods and methodologies. The article widely uses the methods of historical-chronological analysis, analysis of decisions made in emergency situations, analysis of normative and legal documents that condition the construction of the army, description and abstraction of historical processes.

New in the article. It is noted that Heydar Aliyev, at a time when a black cloud hung over Azerbaijan, first of all paid special attention to socio-political stability and peace in the country and actualized the important factor of building the army in its provision. In this regard, the article analyzed the speeches and reports of the great leader covered in the mass media from the point of view of relevance and paid attention to the assessments of foreign state and political leaders.

Conclusions and proposals. *The conclusion states that in the field of military construction, thanks to the implementation of Aliyev's unique principles and requirements as the head of the republic and the Supreme Commander-in-Chief of the Armed Forces, our national army has established itself as the strongest armed force in the region. So, it was thanks to Aliyev that our army, during the 44 days of fighting in September-November 2020, brought the enemy to its knees and ensured its territorial integrity. The continuation of these principles and demands by the Supreme Commander-in-Chief Ilham Aliyev led our people to victory.*

It is reported that throughout history, powerful military construction has been effective in countries where political power has been built on strong foundations. National leader Heydar Aliyev, who undertook a historic mission in difficult days for his people, laid the foundations of a modern and powerful national army. That is why in the legacy of Heydar Aliyev, the military construction of independent Azerbaijan occupies one of the main places.

Key words: Heydar Aliyev, armed forces, army construction, military construction, Supreme Commander.

Вступ. Те, що нині Азербайджан має сильну армію, яка вважається головним гарантом нашої незалежності, є однією з безцінних заслуг Гейдара Алієва перед азербайджанським народом. Гейдар Алієв, який повернувся до влади 15 червня 1993 року на вимогу і прохання народу, прекрасно розумів, що в азербайджанській армії наявна важка криза. В середині армії панував хаос, свавілля, беззаконня. Держава не мала конкретної програми будівництва армії, тому зв'язок між державою та армією був розірваний. Армія перебувала під впливом іноземних сил і використовувалася в різних політичних цілях. Була незліченна кількість проблем.

У такій ситуації загальнонаціональний лідер азербайджанського народу Гейдар Алієв взяв на себе відповідальність і почав рятувати країну від цієї кризової ситуації. Саме тому у спадщині великого лідера закладені основи побудови національної армії, незалежності і територіальної цілісності Азербайджану; забезпечення внутрішньої військово-політичної безпеки, поліпшення морально-ідеологічної роботи в армії, боєздатності армії, військової мобілізації і т.д. – ці питання посіли центральне місце. У своїх виступах Гейдар Алієв завжди підкреслював важливість єдності армії і народу, забезпечення уваги і турботи народу про будівництво армії: «Наша армія повинна бути оточена турботою народу. Про кожну сім'ю солдата варто піклуватися особливим чином. Треба поважати кожного солдата, кожного офіцера. Армія – це частина нашого народу. Наші воїни – це люди, які захищають нас, роблять себе мучениками, не щадять себе перед кулями» (Aliyev, 2008: 57).

Роль армії у забезпеченні незалежності та територіальної цілісності Азербайджану у виступах Гейдара Алієва. Після перемоги на президентських виборах 3 жовтня 1993 року Гейдар Алієв розглядав формування національної армії як один з основних напрямів своєї подальшої діяльності. У своїх виступах він неодноразово підкреслював, що армія є найсвятішою структурою для незалежності Азербайджану, і буде проведена вся робота

з її організації та зміцнення. З азербайджанською армією, що перебуває в кризі в умовах триваючої вірменської агресії, коли до влади повернувся загальнонаціональний лідер, було б неможливо захистити незалежність і територіальну цілісність Азербайджану.

17 квітня 1994 року Гейдар Алієв у своєму вступному слові на нараді, присвяченій завданням мобілізації всіх сил для створення сильної армії у зв'язку з новими наступами Збройних сил Вірменії на територію Азербайджану, зазначив, що Збройні сили Вірменії розширили військову агресію, були організовані атаки на азербайджанські позиції з декількох напрямків, на фронті розгорнулися кровопролитні бої. Він сказав: «Це свідчить про те, що всі наші миролюбні ініціативи, кроки були відкинуті керівниками Республіки Вірменія, хоча вони так і не погодилися з цим, але продовжують свої дії, як раніше, і знову силою змушують Азербайджанську Республіку піти на вигідну для них угоду» (Aliyev, 1994).

12 травня 1994 був підписаний «бішкекський протокол», що передбачає припинення вогню на фронті. Гейдар Алієв високо оцінив період припинення вогню з точки зору зміцнення армії. У своїх виступах Глава держави також заявляв, що найнадійнішим способом запобігання державній незалежності Азербайджану і спрямованого на нього тиску ззовні є зміцнення армії.

У своєму виступі на урочистому зібранні, присвяченому 5-й річниці утворення Збройних сил Азербайджанської Республіки (культурний центр імені Шахріяра, 7 жовтня 1996 року), великий лідер Гейдар Алієв з почуттям гордості зазначив, що за останні 5 років азербайджанська армія пройшла славний шлях. «Це велике національне досягнення азербайджанського народу», – говорив загальнонаціональний лідер (Aliyev, 1996).

На думку Гейдара Алієва, для реалізації державної стратегії в галузі військового будівництва в армії насамперед повинен служити грамотний офіцерський склад, що відповідає сучасним вимогам. Він також з особливою чуйністю ставився до

виховання солдатів і офіцерів у національному патріотичному дусі. У зв'язку з цим він говорив: «Азербайджанський солдат, азербайджанський офіцер, кожен, хто служить у Збройних силах Азербайджану, повинен жити, працювати з почуттям постійної відданості своїй нації, батьківщині, землі, державі, народу» (Aliyev, 2009: 63). Гейдар Алієв відзначає можливість впливу офіцерського складу на зміцнення або фрагментацію армії і підкреслює важливість зосередження уваги на цьому питанні (Suleymanov, 2019: 579). Під цим глава держави мав на увазі також участь низки офіцерів у спробі державного перевороту в березні 1995 року. На жаль, ця подія відбулася в період перемир'я, коли існували сприятливі умови для проведення реформ у військовій сфері, виникла загроза громадянського конфлікту всередині країни. Військовослужбовці та члени їхніх сімей, які брали участь у знешкодженні цього злочинного угруповання, що вчинило замах на азербайджанську державність, главою держави були нагороджені високими нагородами. 17 березня 1999 року на церемонії вручення високих державних нагород групі військовослужбовців і членам їхніх сімей Президент Азербайджану, Верховний Головнокомандувач Гейдар Алієв у своєму виступі сказав: «Всі нагороджені можуть пишатися тим, що саме ви, дорогі друзі, виконали велике почесне завдання – захистили державність Азербайджану, державу Азербайджан. Це правда. За минулі чотири роки події березня 1995 року були детально вивчені та проаналізовані. Відповідні правоохоронні органи і суди з'ясовують причини виникнення цих подій і т.д., вони детально проаналізували самі події, всіх, хто скоїв цей злочин, справедливо встановили провину кожного, і саме більшість винних були покарані» (Aliyev, 1999).

Гейдар Алієв твердо заявляв, що армія незабаром повинна бути очищена від таких елементів. У цьому напрямі він вважав важливим насамперед оздоровлення морально-психологічного клімату в Збройних силах. Фактично звернення Гейдара Алієва по радіо і телебаченню від 2 листопада 1993 року можна вважати першим кроком до оздоровлення морального духу в армії. Безсумнівно, чим вищим був би моральний дух в армії, тим вищою була б бойова майстерність армії. Геніальний лідер говорив: «Вірна служба в армії, відданість Батьківщині, нашій землі, незалежному Азербайджану, сьогоднішньому і майбутньому нашій нації повинні бути обов'язком кожного азербайджанця, кожного громадянина, молодої людини, кожного солдата» (Suleymanov, 2019: 573).

Великий лідер Гейдар Алієв розглядав азербайджанську армію як один з атрибутів незалежної Азербайджанської держави і тому розглядав зміцнення армії як зміцнення незалежності Азербайджану. В одному зі своїх виступів Глава держави сказав: «Кожен співробітник наших Збройних сил прекрасно знає, що сильна, потужна армія є основним чинником збереження державної незалежності Азербайджану, відновлення територіальної цілісності нашої країни. Це гарант миру і спокою» (Aliyev, 2009: 57). Як видно з озвученої думки, Гейдар Алієв ніколи не був прихильником війни, завжди підтримував мир. Він також особливо підкреслював, що азербайджанський народ не хоче війни і демонструє це своєю політикою (Mehdiyev, 2006).

Продовжуючи свої ідеї, загальнонаціональний лідер заявив, що зміцнення армії зовсім не є підготовкою до війни. Але для міцного миру, а також для того, щоб наша незалежність була постійною, Азербайджан повинен мати сильні Збройні сили: «Для міцного, постійного миру незалежна держава повинна мати сильну армію» (Aliyev, 2008: 53).

Президент Азербайджанської Республіки Гейдар Алієв добре розумів, що перед армією в майбутньому стояло священне завдання щодо забезпечення територіальної цілісності Азербайджану і звільнення окупованих азербайджанських земель. Він неодноразово в послідовній формі після припинення вогню на фронті висловлювався за мирне врегулювання наслідків військової агресії Вірменії проти Азербайджану і доводив це своєю політичною діяльністю. Глава держави на високих постах у міру можливості доповідав міжнародному співтовариству, що 20 відсотків азербайджанських земель перебуває під окупацією, що з цих земель насильно виселено більше мільйона осіб, що наші багатства піддаються розграбуванню. Але, незважаючи на все це, вірменська сторона не відмовлялася від своїх лицемірних дій. Вони продовжували ухилятися від світу, роблячи все можливе, щоб продовжити проблему. Саме тому глава держави поряд з мирними шляхами усунення проблеми не виключив і інші шляхи. Гейдар Алієв рішуче заявив, що «ми повинні звільнити наші землі. Для цього наша армія повинна з кожним днем зміцнюватися, ставати сильнішою, могутнішою. Щоб звільнити наші землі, азербайджанська молодь повинна знати службу в армії як свій найпочесніший обов'язок» (Garaev, 2004).

Гейдар Алієв і нові вимоги до будівництва армії. У своїх виступах і заявах Гейдар Алієв висунув низку важливих вимог щодо будівництва

армії. Це були завдання, що стоять перед азербайджанською державою і народом у галузі будівництва армії, а також принципи, прийняті фахівцями. Ці принципи та вимоги такі:

- забезпечення державного управління будівництвом армії;
- високий рівень військово-технічного оснащення;
- організація порядку і дисципліни в армії.

Однією з передумов було забезпечення державного управління будівництвом армії. Загальнонаціональний лідер знову і знову підкреслював, що одним із факторів, необхідних для досягнення прогресу і дисципліни у військовій сфері, є те, що будівництво армії здійснюється під контролем держави і далеко від політики. Сутність цієї вимоги полягає в тому, що створення армії є виключною компетенцією держави, цей процес здійснюється державою загалом, все її постачання забезпечується державою, особливості формування визначаються державою, а практичне застосування здійснюється також у рамках прийнятих державою законів (Suleymanov, 2019: 554). Використання армії в політичних цілях і залучення в різні провокації в перші роки нашої незалежності значно послабило азербайджанську армію в боротьбі з вірменською агресією, в результаті чого наші землі опинилися під окупацією. Одна тільки ця причина є доказом того, наскільки важлива ця вимога Гейдара Алієва.

Військова міць країни насамперед залежить від її економічних можливостей. Матеріально-технічна база Збройних сил створюється на базі економіки країни. Саме з цієї причини військові теоретики і фахівці, говорячи про фактори, що зумовлюють розвиток армійського будівництва, особливо відзначають економічний фактор. Одним з основних факторів, що послабили азербайджанський народ у боротьбі проти вірменської агресії за цілісність наших земель, була економічна відсталість. Після розпаду СРСР економічний потенціал країни не відповідав вимогам війни. Більш того, Азербайджану не надавалася допомога ззовні, як Вірменії. З численних виступів великого лідера ми доходимо висновку, що високий рівень матеріально-технічного постачання армії повинен стояти на шляху сильного економічного розвитку. 17 червня 2002 року на зустрічі у військовій частині № «Н» у Нахчивані Президент Азербайджану, Верховний Головнокомандувач Гейдар Алієв у своєму виступі з цього приводу сказав: «Азербайджан має сильну, потужну армію, відповідну сучасним вимогам. Але і це не межа. Ми повинні ще більше зміцнити нашу

армію. Ми повинні озброїти її більш сучасною зброєю» (Aliyev, 2002). За часів СРСР на території Азербайджану розташовувалася техніка, споруди, що належали Радянській Армії, в тому числі склади боєприпасів і військові бази. Гейдар Алієв з жalem заявив, що насправді вони повинні були залишитися в Азербайджані, але багато з них були вкрадені і привласнені окремими особами в той час (Mehdiyev, 2013).

За сильною армією повинен стояти сильний народ. Армія з народом повинні утворювати єдність. Якщо народ має віру в армію, якщо народ піклується про свого солдата, то він також має безмежну віру у свою незалежність. Саме тому Гейдар Алієв вважав армію невід'ємною частиною народу, бачив силу армії в єдності народу. Великий лідер говорив, що раніше у азербайджанського народу не було своєї армії, а тепер у нас є сильна, потужна армія, ця армія належить нашому народу і народ завжди повинен піклуватися про неї: «До здобуття державою незалежності у нас не було Національної армії. Наші люди, наша молодь служили в армії держави, до якої ми належали в той час. Нині з почуттям великої гордості можна сказати, що сини Азербайджану і в ті роки гідно служили, показували приклади великого героїзму. Але, на відміну від усіх минулих епох, зараз наша армія – це армія нашої держави, нашого народу. Єдність народу і армії підвищує і могутність народу, і могутність країни, а також робить армію ще сильнішою. Тому одне з головних завдань, що стоять перед нами, – забезпечення здорової моральної єдності народу і армії» (Babayeva, 2011).

Одним з важливих моментів, на які звернув увагу Гейдар Алієв під час будівництва армії, стало оздоровлення морального духу і психологічного клімату всередині армії. Тому що від здорового морального духу і психологічного клімату насамперед залежить висока боєздатність армії. Для зміцнення морального духу в Збройних силах Гейдар Алієв вважав за необхідне підвищення патріотичних настроїв серед особового складу армії: «Дух військового патріотизму повинен жити у серці кожної людини. Якщо у неї немає почуття патріотизму, вона не може бути громадянином своєї країни. Без почуття військового патріотизму наш народ не зможе вийти з цього тяжкого становища» (Babayeva, 2011).

Гейдар Алієв завжди у своїх виступах зазначав, що військова служба зовсім не легка і вимагає великих жертв. Однак він особливо підкреслив, що це обов'язок честі для кожного азербайджанського молодого чоловіка: «Служба в армії вимагає

величезних жертв, вимагає марнославства. Кожна молода людина нашої країни, що належить до азербайджанського народу, нації, повинна обов'язково виконати свій почесний обов'язок, служити в армії. Молода людина, яка відслужила в армії, а потім звільнена, вважається найціннішою людиною як у нашому суспільстві, так і у всіх сферах нашого життя» (Алієв, 2009: 65). Одним з основних факторів, що виправдовують здоровий морально-психологічний клімат в армії, є питання про фізичну підготовленість особового складу. Саме тому великий лідер поставив перед Збройними силами одне з найважливіших завдань – фізичну підготовку особового складу. В одному зі своїх виступів Гейдар Алієв сказав, що будь-який молодий чоловік може бути фізично дуже сильним. Якщо він дійсно ефективно використовує фізичні можливості свого тіла, веде правильний спосіб життя, не схильний до негативних ситуацій, він завжди буде здоровий, фізично сильний. Це необхідно самій людині. Але для нашої армії, для кожного офіцера, державі це теж потрібно (Gurbani, 2002: 360).

Висловлювання і вимоги, висунуті всесвітньо відомим державним діячем Гейдаром Алієвим щодо армії, підтвердилися і в ході 44-денної Вітчизняної війни. Всебічно оснащена, що володіє високою боєздатністю, потужна азербайджанська армія під керівництвом пана Президента, Верховного Головнокомандувача Ільхама Алієва успішно продовжила курс великого лідера, як і у всіх сферах військового будівництва, про-

тягом 44 днів звільнила наші землі від окупації і поклала край 30-річній тузі! Нинішній рівень азербайджанської армії, закладений загальнонаціональним лідером азербайджанського народу Гейдаром Алієвим в галузі будівництва армії, ще раз доводить, що певна політика побудови армії абсолютно правильна (Suleymanov, 2018: 725).

Висновки. Сильна армія означає сильну державу. Протягом усієї історії створення сильної армії існувало в країнах, де політична влада була побудована на міцних опорах. У важкі дні нашого народу цю історичну місію взяв на себе загальнонаціональний лідер Гейдар Алієв і заклав основи азербайджанської армії. Саме тому у спадщині Гейдара Алієва армійське будівництво незалежного Азербайджану посідає одне з головних місць. Великий лідер завжди твердо заявляв у своїх виступах і промовах як на міжнародних трибунах, так і на загальнонаціональному рівні, що азербайджанська армія здатна звільнити наші землі від окупації. Вірменська агресія була доведена до світової громадськості з найвищих трибун. Він створив азербайджанську армію з нуля. Це було безпосередньо пов'язано з тим, що він був професійним державним діячем, володів високою військовою грамотністю, добре розбирався у військовій справі. З огляду на все це можна з упевненістю сказати, що погляди Гейдара Алієва на будівництво армії, висловлені ним цінні ідеї і висунуті вимоги, повинні бути вивчені, детально проаналізовані.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Əliyev H. Ə. Müdrik fikirlər: iyun 1993 – 1998 oktyabr: I kitab. Bakı : Çaşıoğlu, 2008. 399 s.
2. Əliyev H. Ə. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyevin Azərbaycan ərazisinə Ermənistan silahlı qüvvələrinin yeni hücumları ilə əlaqədar güclü ordu yaratmaq üçün bütün qüvvələrin səfərbərliyə alınması vəzifələrinə həsr olunmuş müşavirədə giriş sözü. 17 aprel 1994. URL: <https://lib.aliyev-heritage.org/az/4066738.html>.
3. Əliyev, H. Ə. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyevin Azərbaycan Respublikası Silahlı Qüvvələrinin yaranmasının 5-ci ildönümü münasibətilə keçirilən təntənəli yığıncaqda nitqi – Şəhriyar adına Mədəniyyət mərkəzi, 7 oktyabr 1996. URL: <https://lib.aliyev-heritage.org/az/66880884.html>.
4. Əliyev H. Ə. Müdrik fikirlər: oktyabr 1998–2003 oktyabr: II kitab. Bakı : Çaşıoğlu, 2009. 415 s.
5. Süleymanov M. S. Azərbaycan Ordusunun tarixi: V cild: 1991–2017. Bakı : Maarif, 2019. 784 s.
6. Əliyev H. Ə. Bir qrup hərbi qulluqçuya və onların ailə üzvlərinə yüksək dövlət mükafatlarının təqdim edilməsi mərasimində Azərbaycan Prezidenti, Ali Baş Komandan Heydər Əliyevin nitqi. 17 mart 1999. URL: <https://lib.aliyev-heritage.org/az/271489.html>.
7. Mehdiyev R. Ə. Müstəqilliyimiz əbədidir: çıxışlar, nitqlər, bəyanatlar, müsahibələr, məktublar, məruzələr, müraciətlər, fərmanlar / bur. məsul R. Ə. Mehdiyev, 18-ci kitab. Bakı : Azərənşr, 2006. 552 s URL: http://files.preslib.az/projects/toplu/v2/f3_12.pdf.
8. Qarayev Ə. M. Gələcək gənclərindir / red. Ə. M. Qarayev. Bakı : Azərbaycan nəşriyyatı, 2004. 496 s. URL: http://files.preslib.az/projects/toplu/v2/f3_6.pdf.
9. Əliyev H. Ə. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyevin Cəmşid Naxçıvanski adına hərbi liseyin Naxçıvan filialında kursantlarla görüşdə nitqi. 17 iyun 2002. URL: <https://lib.aliyev-heritage.org/az/943664.html>.
10. Mehdiyev R. Ə. Müstəqilliyimiz əbədidir: çıxışlar, nitqlər, bəyanatlar, müsahibələr, məktublar, məruzələr, müraciətlər, fərmanlar. Bakı : Azərənşr, 2013. 384 s. URL: http://files.preslib.az/projects/toplu/v2/f3_4.pdf.
11. Babayeva M. Azərbaycan vahid və bölünməz Avropada: 2001–2011: Heydər Əliyev və İlham Əliyevin çıxışları / Heydər Əliyev İrsini Araşdırma Mərkəzi; tərc., red. M. Babayeva. Bakı : CBS Polygraphic Production, 2011. 436 s. URL: http://files.preslib.az/projects/toplu/v2/f3_11.pdf.

12. Qurbani A. Heydər Əliyev və Azərbaycan ordusu. Bakı : Əbilov, Zeynalov və oğulları, 2002. 392 s.

13. Süleymanov M. S. Azərbaycanca ali baş komandanlıq institutunun Heydər Əliyev mərhələsi. Bakı : Elm və təhsil, 2018. 731 s.

REFERENCES

1. Aliyev, H. A. (2008). Müdrik fikirlər: iyun 1993–1998 oktyabr: [Thoughts: June 1993 – October 1998: Book I], I kitab. Bakı: Çarşıoğlu, 399 s. [in Azerbaijani].
2. Aliyev, H. A. (1994). Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyevin Azərbaycan ərazisinə Ermənistan silahlı qüvvələrinin yeni hücumları ilə əlaqədar güclü ordu yaratmaq üçün bütün qüvvələrin səfərbərliyə alınması vəzifələrinə həsr olunmuş müşavirədə giriş sözü [Introduction speech of the President of the Republic of Azerbaijan Heydar Aliyev at the meeting dedicated to the task of mobilizing all forces to create a strong army in connection with the new attacks of the Armenian armed forces on the territory of Azerbaijan]. 17 aprel. Retrieved from: <https://lib.aliyev-heritage.org/az/4066738.html> [in Azerbaijani].
3. Aliyev, H. A. (1996). Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyevin Azərbaycan Respublikası Silahlı Qüvvələrinin yaranmasının 5-ci ildönümü münasibətilə keçirilən təntənəli yığıncaqda nitqi – Şəhriyar adına Mədəniyyət mərkəzi [Speech of the President of the Republic of Azerbaijan Heydar Aliyev at the ceremonial meeting held on the occasion of the 5th anniversary of the establishment of the Armed Forces of the Republic of Azerbaijan – Cultural center named after Shahriyar], 7 oktyabr. Retrieved from: <https://lib.aliyev-heritage.org/az/66880884.html> [in Azerbaijani].
4. Aliyev, H. A. (2009). Müdrik fikirlər: oktyabr 1998–2003 oktyabr: II kitab [Wise Thoughts: October 1998–2003 October: Book II]. Bakı: Çarşıoğlu, 415 s. [in Azerbaijani].
5. Suleymanov, M. S. (2019). Azərbaycan Ordusunun tarixi: V cild: 1991–2017 [History of the Azerbaijani Army: Volume V: 1991–2017]. Bakı: Maarif, 784 s. [in Azerbaijani].
6. Aliyev, H. A. (1999). Bir qrup hərbi qulluqçuya və onların ailə üzvlərinə yüksək dövlət mükafatlarının təqdim edilməsi mərasimində Azərbaycan Prezidenti, Ali Baş Komandan Heydər Əliyevin nitqi [Speech of the President of Azerbaijan, Commander-in-Chief Heydar Aliyev at the ceremony of presenting high state awards to a group of military personnel and their family members]. 17 mart. Retrieved from: <https://lib.aliyev-heritage.org/az/271489.html> [in Azerbaijani].
7. Mehdiyev, R. Ə. (2006). Müstəqilliyimiz əbədidir: çıxışlar, nitqlər, bəyanatlar, müsahibələr, məktublər, məruzələr, müraciətlər, fərmanlar [Our independence is eternal: speeches, statements, interviews, letters, reports, appeals, decrees / bur. responsible R. A. Mehdiyev, 18th book] / bur. məsul R.Ə. Mehdiyev, 18-ci kitab. Bakı: Azərənşr, 552 s. Retrieved from: http://files.preslib.az/projects/toplu/v2/f3_12.pdf [in Azerbaijani].
8. Qarayev, Ə. M. (2004). Gələcək gənclərindir [The future belongs to the youth] / red. Ə. M. Qarayev. Bakı: Azərbaycan nəşriyyatı, 496 s. Retrieved from: http://files.preslib.az/projects/toplu/v2/f3_6.pdf [in Azerbaijani].
9. Aliyev, H. A. (2002). Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyevin Cəmşid Naxçıvanski adına hərbi liseyin Naxçıvan filialında kursantlarla görüşdə nitqi [Speech of the President of the Republic of Azerbaijan Heydar Aliyev at a meeting with cadets at the Nakhchivan branch of Jamshid Nakhchivansky military high school]. 17 iyun. Retrieved from: <https://lib.aliyev-heritage.org/az/943664.html> [in Azerbaijani].
10. Mehdiyev, R. Ə. (2013). Müstəqilliyimiz əbədidir: çıxışlar, nitqlər, bəyanatlar, müsahibələr, məktublər, məruzələr, müraciətlər, fərmanlar [Our independence is eternal: speeches, statements, interviews, letters, reports, appeals, decrees / bur. responsible R. A. Mehdiyev, 45th book]. Bakı: Azərənşr, 384 s. Retrieved from: http://files.preslib.az/projects/toplu/v2/f3_4.pdf [in Azerbaijani].
11. Babayeva, M. (2011). Azərbaycan vahid və bölünməz Avropada: 2001–2011: Heydər Əliyev və İlham Əliyevin çıxışları [Azerbaijan in a united and indivisible Europe: 2001–2011: Speeches of Heydar Aliyev and Ilham Aliyev] / Heydər Əliyev İrsini Araşdırma Mərkəzi; tərc., red. M. Babayeva. Bakı: CBS Polygraphic Production, 436 s. Retrieved from: http://files.preslib.az/projects/toplu/v2/f3_11.pdf [in Azerbaijani].
12. Qurbani, A. (2002). Heydər Əliyev və Azərbaycan ordusu [Heydar Aliyev and the Azerbaijani army]. Bakı: Əbilov, Zeynalov və oğulları, 392 s.
13. Suleymanov, M. S. (2018). Azərbaycanca ali baş komandanlıq institutunun Heydər Əliyev mərhələsi [Heydar Aliyev stage of the supreme command institute in Azerbaijan.]. Bakı: Elm və təhsil, 731 s. [in Azerbaijani].